

Vlaanderen
is erfgoed

Onderzoeksrapport

Tuinarcheologisch onderzoek in de binnentuin van het kasteel van Gaasbeek te Lennik (VI.- Brabant)

Eindverslag van een opgraving vanuit wetenschappelijke vraagstelling

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

COLOFON

TITEL

Tuinarcheologisch onderzoek in de binnentuin van het kasteel van Gaasbeek te Lennik (VI.- Brabant)
Eindverslag van een opgraving vanuit wetenschappelijke vraagstelling.

REEKS

Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed nr. 256

AUTEURS

Geert Vynckier, Ben Bellefroid en Erwin Meylemans

JAAR VAN UITGAVE

2023

Een uitgave van agentschap Onroerend Erfgoed Wetenschappelijke instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Omgeving
Published by the Flanders Heritage Agency Scientific Institution of the Flemish Government, policy area Environment

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Peter De Wilde

OMSLAGILLUSTRATIE

Luchtfoto met een drone van het kasteel van Gaasbeek met op de achtergrond het silhouet van Brussel.
Copyright Onroerend Erfgoed, foto: Johan Van Laecke

agentschap Onroerend Erfgoed

Havenlaan 88 bus 5

1000 Brussel

T +32 2 553 16 50

info@onroerenderfgoed.be

www.onroerenderfgoed.be

Dit werk is beschikbaar onder de Modellicentie Gratis Hergebruik v1.0.

This work is licensed under the Free Open Data Licence v.1.0.

Dit werk is beschikbaar onder een Creative Commons Naamsvermelding

4.0 Internationaal-licentie. Bezoek

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> om een kopie te zien van de licentie.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution

4.0 International License. To view a copy of this license, visit

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

<https://doi.org/10.55465/XNHX7172>

ISSN 1371-4678

D/2023/3241/066

////////////////////////////////////

////////////////////////////////////

TUINARCHEOLOGISCH
ONDERZOEK IN DE
BINNENTUIN VAN HET
KASTEEL VAN
GAASBEEK TE LENNIK
(VL.-BRABANT)

Eindverslag van een opgraving vanuit
wetenschappelijke vraagstelling

////////////////////////////////////

GEERT VYNCKIER, BEN BELLEFROID & ERWIN MEYLEMANS

INHOUD

1	INLEIDING.....	5
2	ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PROJECT	8
3	BESCHRIJVING VAN HET UITGEVOERDE ONDERZOEK	9
3.1	DE ONDERZOEKSOPDRACHT.....	9
3.1.1	DE VRAAGSTELLING MET BETREKKING TOT DE ARCHEOLOGISCHE SITE	9
3.2	WERKWIJZE EN OPGRAVINGSSTRATEGIE	9
4	BESCHRIJVING VAN DE RESULTATEN	13
4.1	BESCHRIJVING VAN HET ONDERZOCHE GEBIED.....	13
4.2	HISTORISCHE CONTEXT.....	15
4.3	ARCHEOLOGISCHE CONTEXT	16
5	BESCHRIJVING VAN DE SITE	17
5.1	STRATIGRAFIE	17
5.2	SPOREN EN STRUCTUREN	19
5.3	VONDSTEN	32
5.4	STALEN	32
6	INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE	33
6.1	ARCHEOLOGIE.....	33
6.2	RESULTATEN HISTORISCH ONDERZOEK VERSUS ARCHEOLOGISCHE BEVINDINGEN	34
7	SAMENVATTING.....	36
8	BIBLIOGRAFIE	37
8.1	LITERATUUR	37
8.2	WEBSITES	37
9	BIJLAGEN	38
9.1	FOTOLIJST.....	38
9.2	FOTO'S.....	40
9.3	SPORENLIJST	45
9.4	VONDSTENLIJST	47
9.5	STALENLIJST	47
9.5.1	INITIËLE STALENLIJST	47
9.5.2	BIJKOMENDE STALENLIJST	47
9.6	GEDETAILLEERDE BESCHRIJVING VAN DE BORINGEN OP 21/05/2021 (ERWIN MEYLEMANS EN BEN BELLEFROID).....	48

1 INLEIDING

Sinds 31 augustus 2020 is het kasteel van Gaasbeek (Lennik) gesloten wegens grondige restauratiewerken aan het interieur. Het Departement Cultuur, Jeugd en Media, samen met het agentschap Facilitair Bedrijf, voeren deze werken uit. Het museumproject in het kasteel krijgt een vernieuwd concept en een nieuwe invulling.

Het agentschap Onroerend Erfgoed stuurde aan om samen met de werken een grondig historisch en archivalisch onderzoek uit te voeren naar het ontwerp, de beplanting en de ornamenten van de binnentuin. De laatste aanleg van deze tuin, in neorenaissancestijl, dateert uit het einde van de 19de eeuw en viel samen met de opkomst van historische of historiserende tuinstijlen.

Na een overleg met de betrokken partijen besloot men om in de binnentuin van het kasteel archeologisch tuinonderzoek met wetenschappelijke vraagstelling uit te voeren voorafgaand aan een extern historisch, cartografisch en archivalisch bronnenonderzoek (Fig. 1 tot 3).

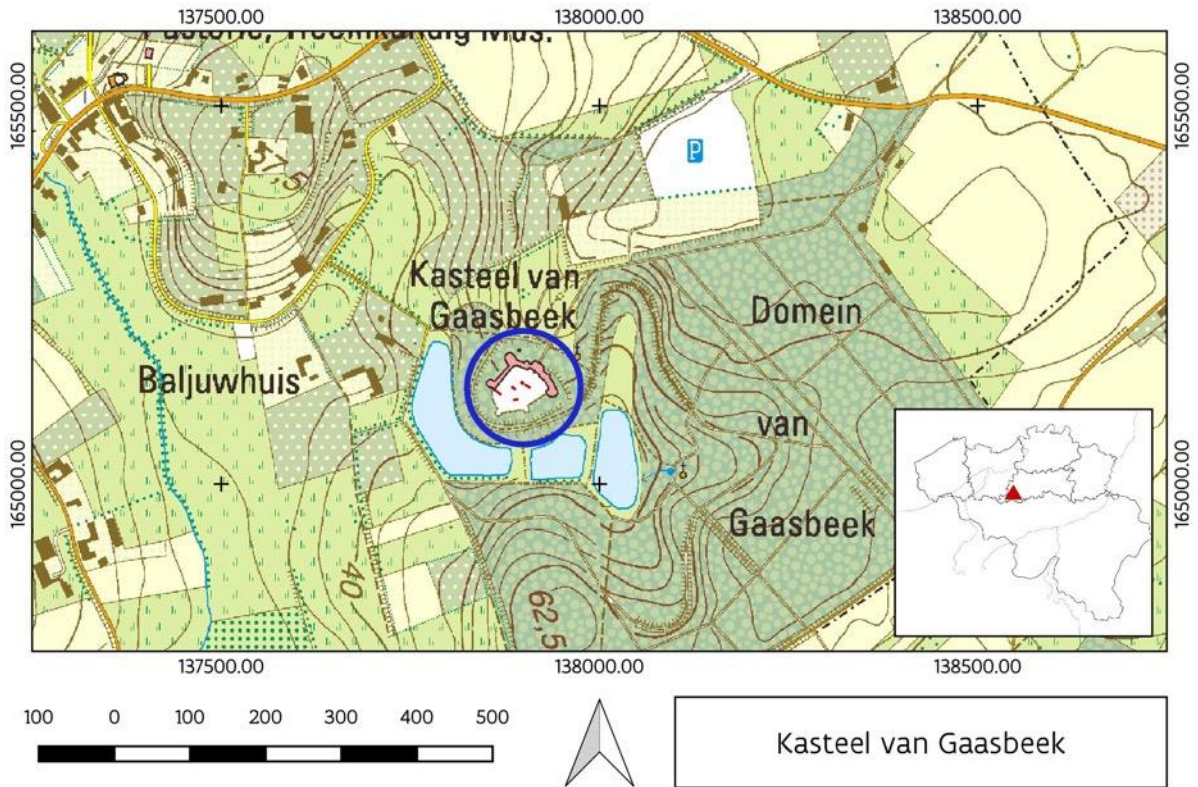
Tijdens een eerste terreinbezoek met enkele collega's op 2 april 2021 werd besproken welke strategie er zou worden gevolgd, welke vragen dienden beantwoord te worden in het kader van de renovatie van de tuin, waar de archeologische sleuven zouden gegraven worden en waar enkele boringen zouden worden gezet, voornamelijk om na te gaan hoe de tuinaanleg historisch opgebouwd is.

Na het voorstellen van een werkplan waarop de sleuven en boringen stonden aangeduid, kwam men overeen om het tuinarcheologisch onderzoek uit te voeren in de loop van de maand mei 2021. Er zouden vijf werkputten worden gegraven en 13 boringen worden gezet. De uiteindelijke opgraving vond plaats tussen 17/05/2021 en 21/05/2021. Archeologen van het agentschap Onroerend Erfgoed o.l.v. Geert Vynckier voerden het onderzoek uit. Het voorziene terreinonderzoek werd volledig afgerond. De enkele vondsten en stalen werden behandeld zoals de Code Goede Praktijk 4.0 voorschrijft en werden overgebracht naar het centrale depot te Vilvoorde. De vondsten en stalen worden bewaard in het depot van het agentschap te Vilvoorde¹.

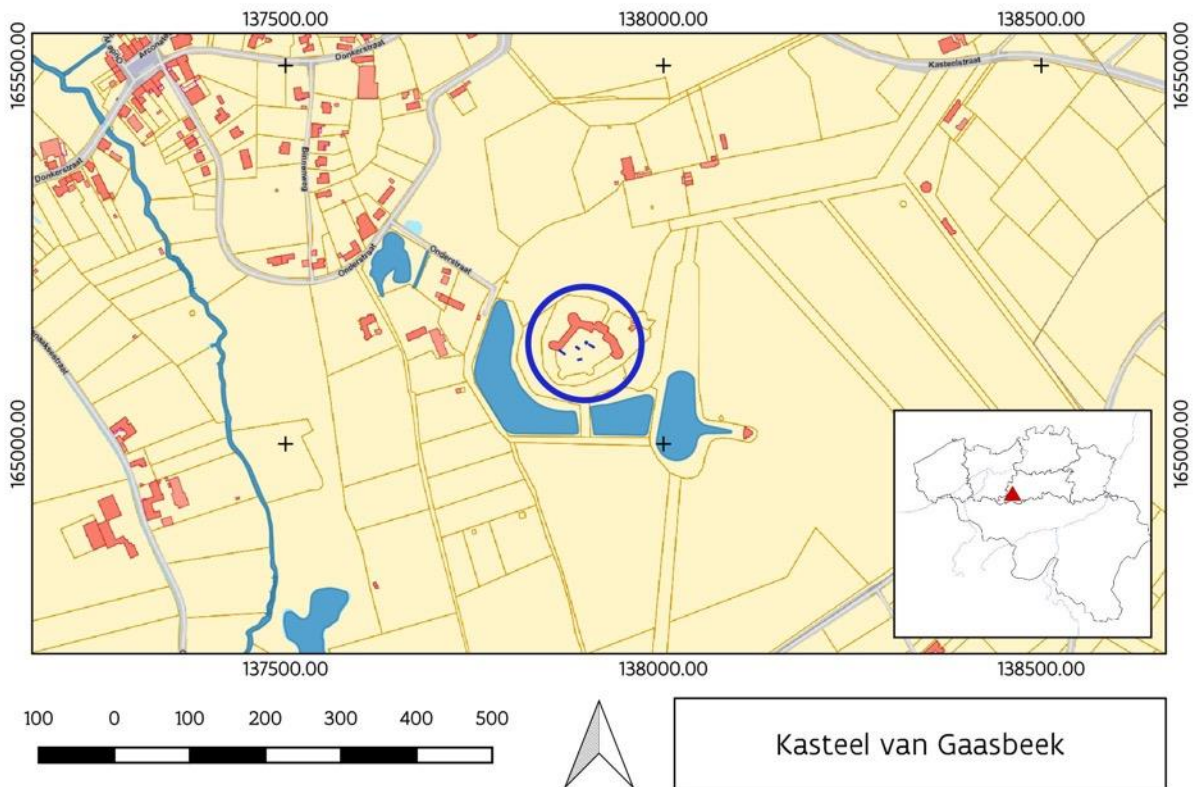
De uitgewerkte terreinresultaten van dit archeologisch onderzoek, de verdere verwerking van de onderzoeksgegevens en vondsten vormen het onderwerp van dit eindverslag.

¹ Erkend depot agentschap Onroerend Erfgoed, Gustaaf Levisstraat 45, 1800 Vilvoorde.

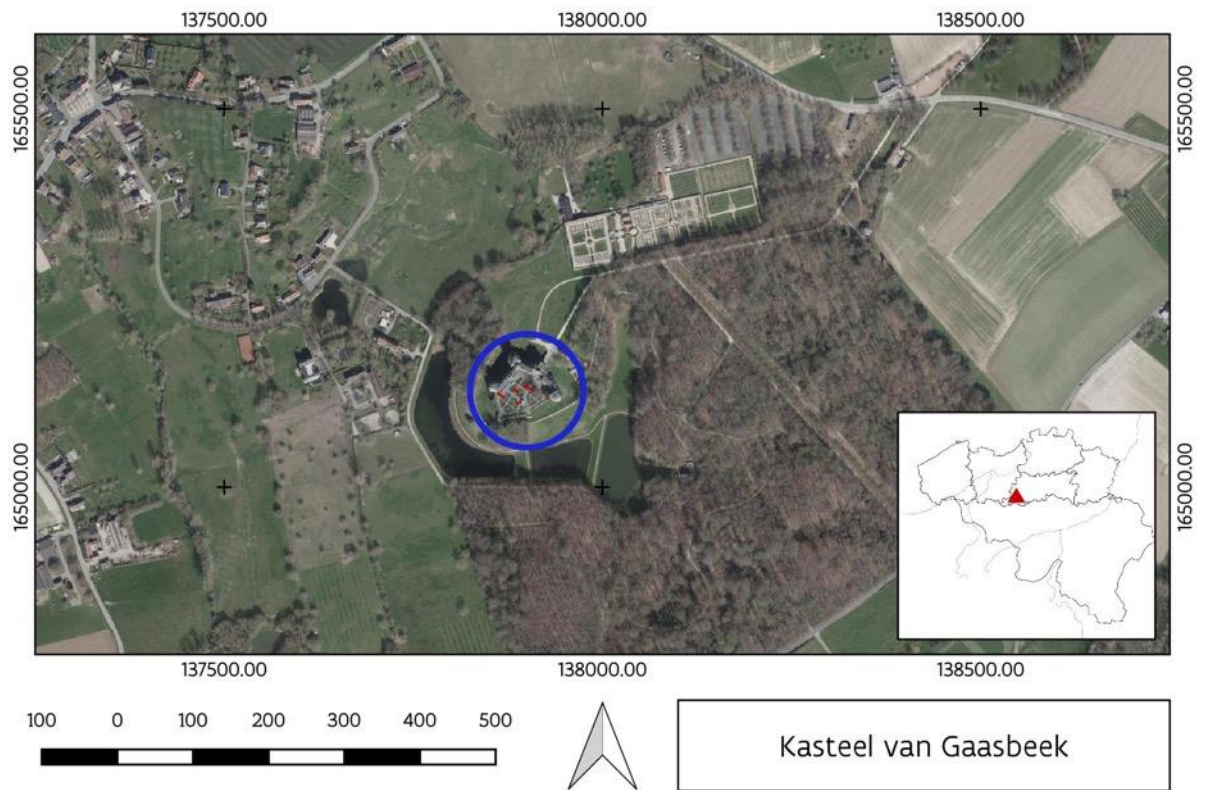

Figuur 1: Locatie van de toevalsvondst op de topografische kaart (Grootschalig Referentie Bestand of Basiskaart Vlaanderen) (© AGIV).

Figuur 2: Situering van het onderzoeksgebied op het GRB (Grootschalig Referentie Bestand of Basiskaart van Vlaanderen) (©AGIV).

Figuur 3: Situering van het onderzoeksgebied op het orthofoto van 2020 (©AGIV).

2 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PROJECT

Kasteel van Gaasbeek

Projectcode	2021D261
Naam en erkenningsnummer erkende archeoloog	agentschap Onroerend Erfgoed (OE) OE/ERK/Archeoloog/2015/00001
Veldwerkleider	Geert Vynckier (OE/ERK/Archeoloog/2022/00046)
Beheer en plaats van geregistreerde data en opgravingsdocumentatie	Archief – agentschap Onroerend Erfgoed - Herman Teirlinck gebouw, Havenlaan 88bus5, 1000 Brussel
Beheer en plaats van de vondsten	depot – agentschap Onroerend Erfgoed – Gustaaf Levisstraat 45, 1800 Vilvoorde.
Site-naam	GA21Ka (Gaasbeek 2021 Kasteelstraat 40)
Locatiegegevens van het onderzochte gebied	
Provincie	Vlaams-Brabant
Gemeente	Lennik
Deelgemeente	Gaasbeek
Adres	Kasteelstraat 40
Toponiem	Kasteel van Gaasbeek
Bounding box in Lambert-coördinaten	X:137862.04m – Y:165106.56m X:137909.24m – Y: 165140.66m
Kadastrale informatie	Lennik, afdeling 3, sectie A, perceel 114A
Wetenschappelijke vraagstelling toelating	https:// id.erfgoed.net/archeologie/toelatingen_opgraving/477
Begin- en einddatum veldwerk	17/05/2021 tot 21/05/2021
Oppervlakte van het onderzoeksgebied	16,31 m ²
Terreinwerk	Rica Annaert, Nico Beernaert, Ben Bellefroid, M'Hamed Bouzakoura, Marc Brion, Koen De Groote, Erwin Meylemans, Marnix Pieters, Peter Van den Hove, Johan Van Laecke en Geert Vynckier
Opmetingen en aanmaak kaartmateriaal	Ben Bellefroid, Sylvia Mazereel, Johan Van Laecke en Geert Vynckier
Tekenwerk en plannen	Ben Bellefroid, Sylvia Mazereel
Fotografie terrein en vondsten	Kris Vandevorst, Johan Van Laecke, Geert Vynckier,
Rapportage	Geert Vynckier, Ben Bellefroid en Erwin Meylemans

3 BESCHRIJVING VAN HET UITGEVOERDE ONDERZOEK

3.1 DE ONDERZOEKSOPDRACHT

Het tuinarcheologisch onderzoek in de binnentuin van het kasteel te Gaasbeek is een archeologisch onderzoek vanuit een wetenschappelijke vraagstelling (cf. het Onroerend erfgoed decreet van 12 juli 2013, Hoofdstuk 5. Archeologie – Afdeling 5). Hiervoor werden met de betrokken partijen duidelijke afgelijnde onderzoeksvragen vooropgesteld. Een extern historisch, cartografisch en archivalisch bronnenonderzoek is aansluitend, vanaf juli 2021, opgestart².

De onderzoeksopdracht omvat het onderzoek van de aangetroffen sporen en vondsten, hun datering en hun relatie, alsook het ex situ bewaren van alle archeologisch materiaal dat bij dit onderzoek is aangetroffen en verzameld.

De werkputten gaven geen oponthoud voor de andere renovatiewerken aan het kasteel en het terrein was opnieuw vrij na de opgraving zodat de aannemer terug kon beschikken over het ganse terrein om de werken verder te zetten.

3.1.1 De vraagstelling met betrekking tot de archeologische site

De voorafgaande vraagstelling werd duidelijk afgelijnd. Aan de hand van vier in diepte beperkte sleufjes, 13 boringen en één vlakgraving op een locatie waar een vroeger tuinornament kan gestaan hebben, was het de bedoeling om specifieke kenmerken van de laat 19de-eeuwse historische tuinaanleg te achterhalen:

- Welke was de funderingsopbouw en de verhardingscomponent van de oude tuinpaden?
- Was er bij de aanleg van de 19de-eeuwse tuin een afboording voorzien tussen de paden en de parterres in de binnentuin van het kasteel?
- Zijn er restanten van funderingen in het midden van sommige parterres aanwezig, waarop een tuinornament kan gestaan hebben?
- Welk type verharding lag er op de smalle onderhoudspaadjes tussen de buxushagen in de oorspronkelijke tuin?

Er werden na het onderzoek in het kader van dit eindverslag geen bijkomende onderzoeksvragen geformuleerd.

3.2 WERKWIJZE EN OPGRAVINGSSTRATEGIE

In de binnentuin van het kasteel van Gaasbeek zijn in totaal vijf werkputten (WP: vier sleufjes en één vlakgraving) gegraven en 13 boringen (B) gezet (fig. 4)³. Alle werkputten samen hebben een oppervlakte van 16,31 m². Het huidige niveau van de tuin helt vanaf het noorden naar het zuiden over een afstand van 50m heel lichtjes af van ca. 63,30 naar 63 m TAW.

De werkputten werden met de hand uitgegraven en verdiept tot twee vlakken. Enkel in WP2 werd een derde vlak aangelegd om een beter zicht te krijgen op het noordprofiel en de bovenste opbouw van het terrein. Na het openleggen zijn de volledige vlakken opgeschoond met het truweel, gefotografeerd vanop de grond en vanuit de lucht. De aanwezige sporen zijn door landmeter-expert Johan Van Laecke opgemeten met GPS-RTK toestel in Lambert 72. De hoogtes zijn ingemeten in TAW (Tweede Algemene Waterpassing), met een minimum GPS nauwkeurigheid. De sporen, de coupes en het profiel zijn manueel ingetekend en beschreven.

² Voets, 2022.

³ De plaatsen van de boringen en werkputten gebeurden in samenspraak met de collega's erfgoedonderzoeker landschap Koen Himpe en erfgoedconsulent landschap Jan Van Ormelingen.

Daar het onderzoek zich vooral toespitste op sporen van mogelijke restanten van de laat 19de-eeuwse tuin zijn de vooropgestelde werkputten (WP1 tot WP5) met de hand aangelegd en dit na het verwijderen van de huidige grijze steenslagbedekking van de paden (fig. 5 tot fig. 8). WP4 lag in een plantsoen waardoor eerst de graszoden moesten verwijderd worden. In alle sleuven lag het eerste vlak ongeveer vijf cm onder het huidige loopvlak. Het tweede vlak lag 10 cm dieper. In WP2 werd een derde vlak aangelegd (op 35 cm diepte). De breedte van de sleuven was beperkt omdat ze op sommige plaatsen tussen de buxushaagjes heen gingen. Respectievelijk hadden de werkputten WP1, WP2, WP3, WP4 en WP5 een grootte van: 900 x 45, 500 x 48, 436 x 62, 229 x 200 en 700 x 50 cm. In WP4 gaf de metaaldetector⁴ in de zuidoostelijke hoek een heel sterk signaal en werd besloten om de werkput plaatselijk dieper uit te graven. Bij het verdiepen werd op een loden leiding gestoten.

Figuur 4: Overzicht van de binnentuin van het kasteel met aanduiding van de onderzochte sleuven (in het geel): WP1 tot WP5, en de boorpunten (in het groen): B1 tot B13 geprojecteerd op de orthofoto (© AGIV, bewerkt door Sylvia Mazereel).

⁴ Metaaldetectie van de vlakken van de sleuven nam collega Peter Van den Hove op zich.

Figuur 5: Luchtfoto van het kasteel van Gaasbeek, de binnentuin het park errond vanuit het zuiden (© agentschap Onroerend Erfgoed: Johan Van Laecke).

Figuur 6: Overzichtsfoto van de binnentuin en de opengelegde werkputten (in het rood omlijnd) (© agentschap Onroerend Erfgoed: Johan Van Laecke).

Figuur 7: Overzichtsfoto van de binnentuin tijdens het eerste bezoek op 02/04/2021 voor de opgraving (© agentschap Onroerend Erfgoed: Geert Vynckier).

Figuur 8: Werkzaamheden tijdens de opgraving in WP2 op 19/05/2021 (© agentschap Onroerend Erfgoed: Geert Vynckier).

Onder leiding van Geert Vynckier voerden enkele collega-archeologen van het agentschap Onroerend Erfgoed de graafwerken uit. Rica Annaert, Ben Bellefroid, Marc Brion, Koen De Groote, Erwin Meylemans, Marnix Pieters, Peter Van den Hove en Johan Van Laecke kwamen elk één of meerdere dagen helpen. Nico Beernaert en M'Hammed Bouzakoura, depotmedewerker logistiek en verwerking, stonden hen bij.

Erwin Meylemans zette de boringen met een Edelmanboor van vijf cm doorsnede en een gutsboor van drie cm doorsnede en maakte er een beschrijving van, samen met Ben Bellefroid (cf. § 9.6)

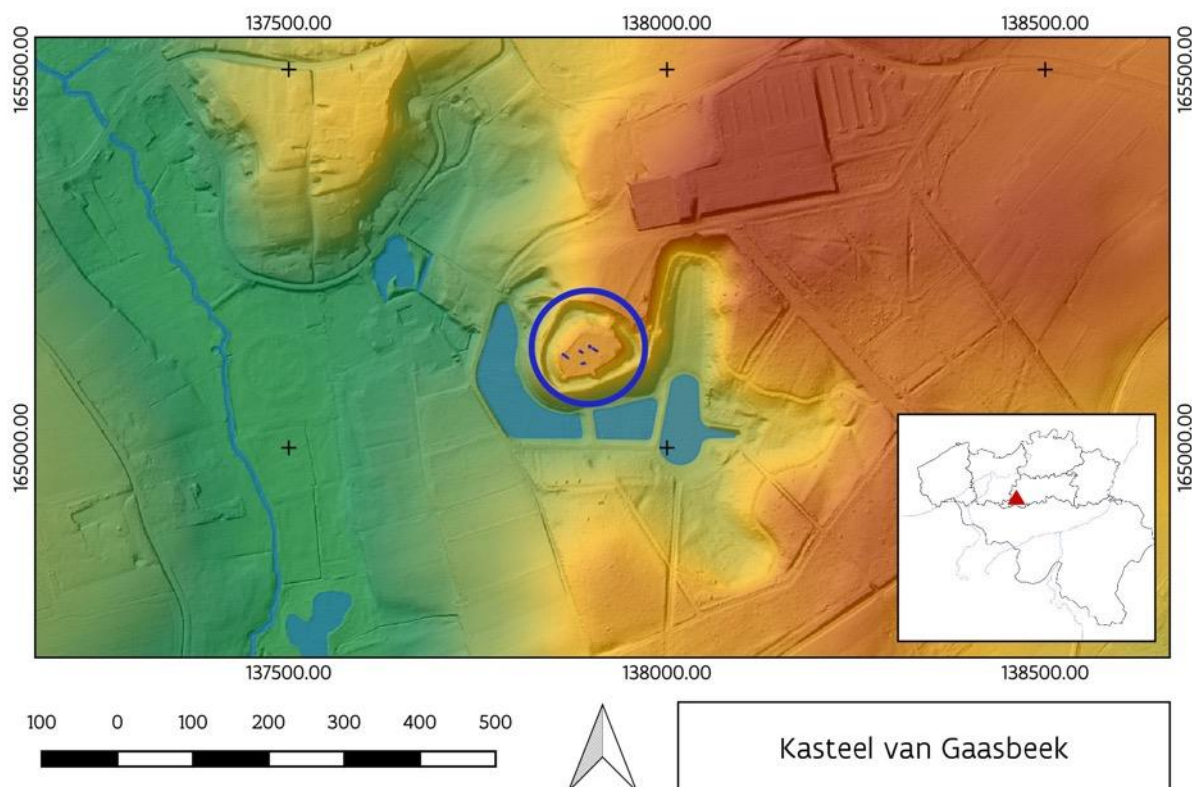
Wetenschappelijke advisering gebeurde door de collega's erfgoedonderzoeker landschap Koen Himpe en erfgoedconsulent landschap Jan Van Ormelingen, beiden gespecialiseerd in historische tuinen en parken.

4 BESCHRIJVING VAN DE RESULTATEN

4.1 BESCHRIJVING VAN HET ONDERZOCHETE GEBIED

Het kasteel van Gaasbeek ligt in het zuidwesten van de provincie Vlaams-Brabant, ten zuidwesten van Brussel en ten zuidoosten van het dorp Gaasbeek. Gaasbeek maakt deel uit van Lennik en ligt middenin het Pajottenland, behorend tot de Brabantse leemstreek. De site ligt in het stroombekken van de Schelde, meer bepaald in het Zuunbeekbekken, deelbekken van de Zenne. De streek is sterk golvend en doorsneden door talrijke beekjes. Het kasteel ligt op een uitgesproken zuidelijk gerichte uitsprong van het plateau dat in het zuidwesten en westen omgeven is door de vallei van de Molenbeek en in het oosten door de vallei van de Baasbergbeek (fig. 9).

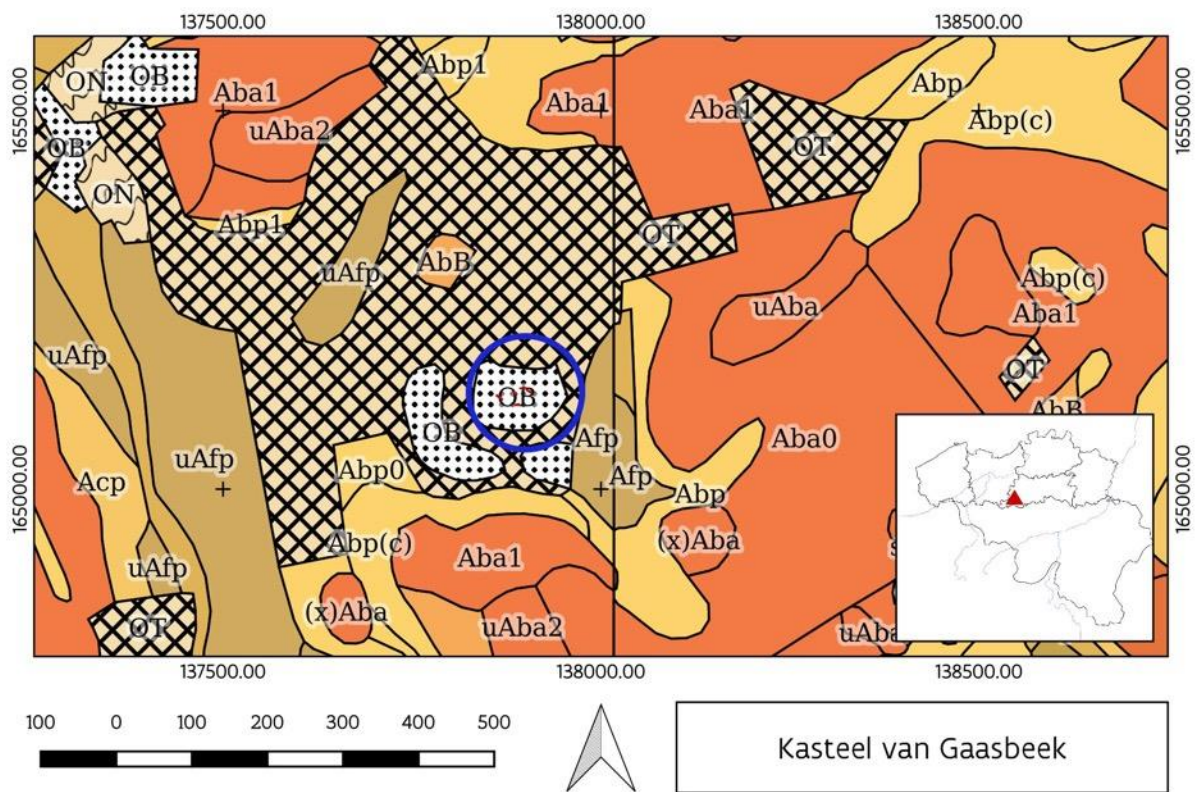

Figuur 9: Situering van de site op het DHM (©AGIV).

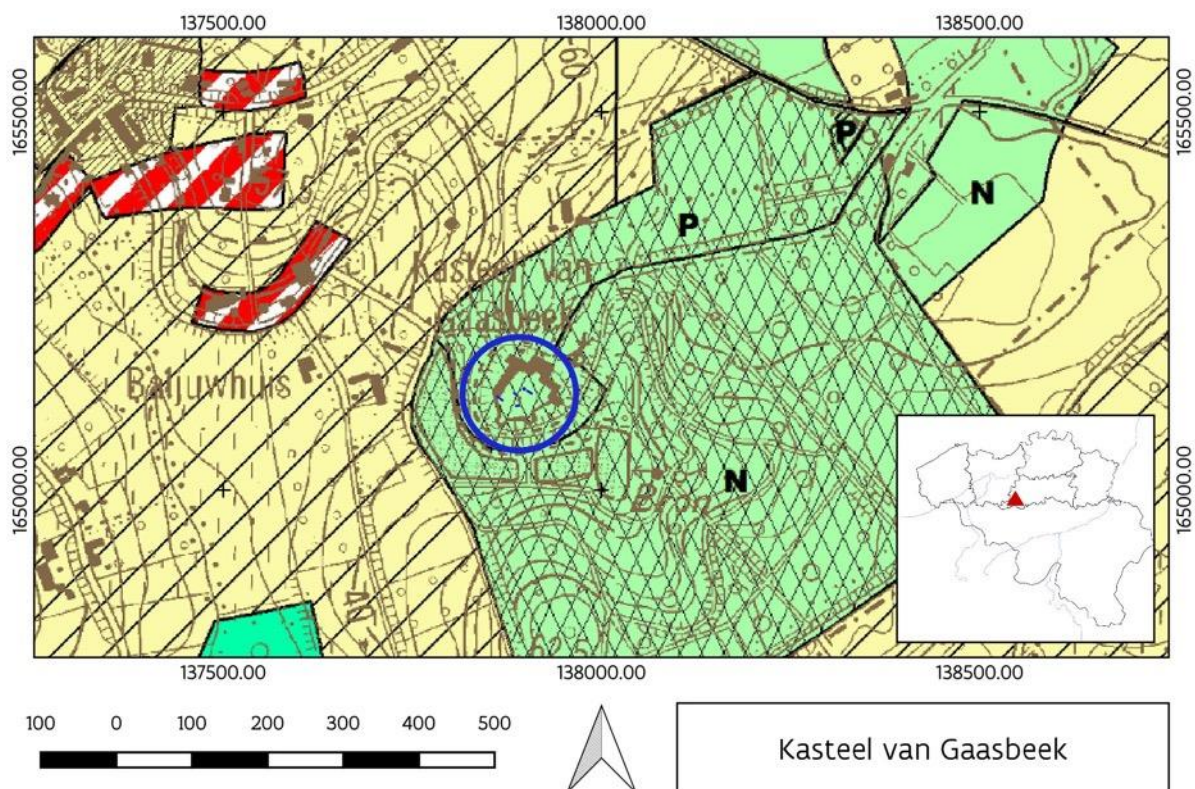
Op de bodemkaart staat het kasteel zelf aangeduid als bebouwde zone (OB); de omgevende zone als vergraven grond (OT). De bodems errond bestaan vooral uit leem, variërend van zeer nat tot droog, met textuur B-horizont of zonder profielontwikkeling (fig. 10).

Op het gewestplan is de kasteelomgeving bestemd als parkgebied. Het bosrijkere deel van het kasteeldomein is bestemd als natuurgebied (fig. 11)⁵.

⁵ BVR houdende vaststelling van een gedeelte van het gewestplan Halle-Vilvoorde-Asse voor het grondgebied van de gemeente Lennik van 9 juli 1996.

Figuur 10: Situering van de site op de bodemkaart (©AGIV).

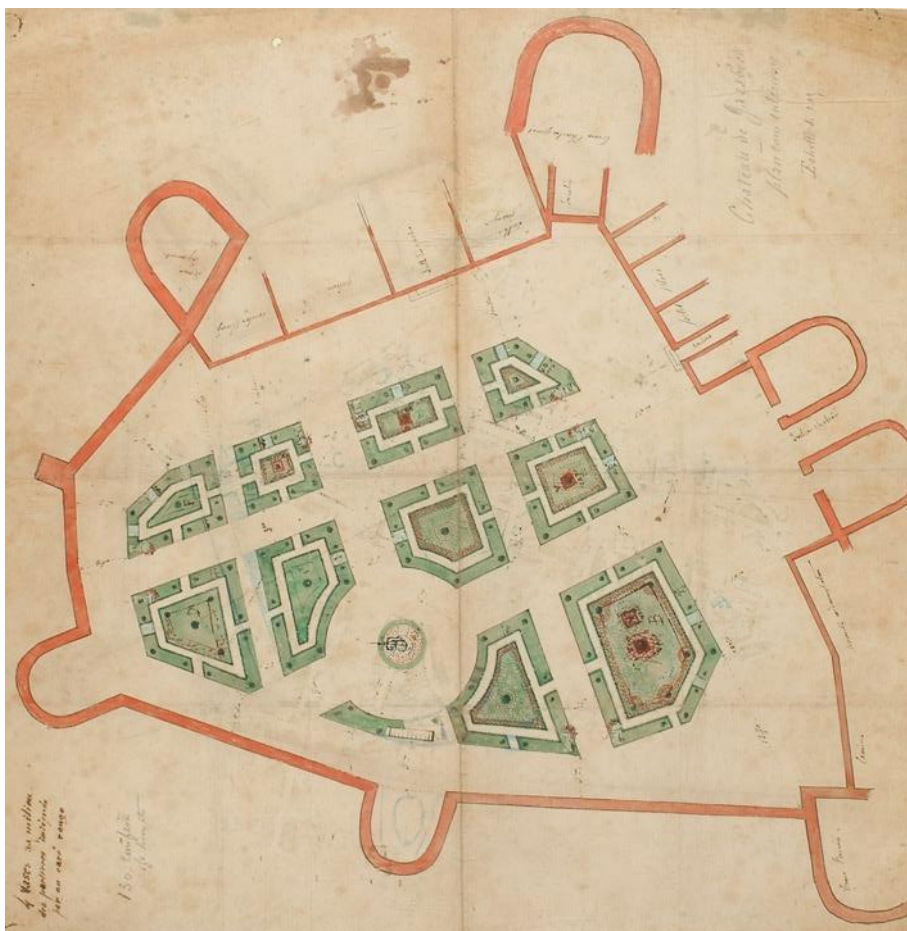

Figuur 11: Situering van de site op het gewestplan (©AGIV).

4.2 HISTORISCHE CONTEXT⁶

De oorspronkelijke burcht werd in 1235 opgetrokken door de heren van Leuven ter beveiliging van het land van Gaasbeek. Voor het ontstaan, de verdere geschiedenis en ontwikkeling van het kasteel wordt de lezer verwezen naar het artikel van Stephan Van Bellingen en het tuinhistorisch onderzoek naar de binnentuin, uitgevoerd door Ann Voets⁷.

In 1887-1898 werd de burcht door de toenmalige eigenares, weduwe Marie-Louise-Peyrat (1840-1923), markiezin Arconati-Visconti, ingrijpend gerestaureerd en gerenoveerd en werd op de binnenplaats een neorenaissancetuin aangelegd, bestaande uit tien parterres met een fontein als middelpunt (fig. 12). De ontwerper van deze aanleg is anoniem. Een origineel tuinplan wordt bewaard in het kasteelarchief van Gaasbeek. Deze tuin sluit niet alleen aan bij het historiserende karakter van de toenmalige restauratie van het kasteel, maar kadert ook in de opkomst van formele, historische of historiserende tuinstijlen aan het einde van de 19de eeuw⁸ (fig. 13).

Figuur 12: Anoniem en ongedateerd ontwerpplan van de neorenaissancetuin bij het kasteel van Gaasbeek. Het noorden bevindt zich in de rechterbovenhoek van de figuur (© Kasteelarchief Gaasbeek P-38).

⁶ Na het beëindigen van het archeologisch onderzoek schreven het Departement Cultuur, Jeugd en Media en het agentschap Onroerend Erfgoed een opdracht uit voor een uitgebreid tuinhistorisch onderzoek. Hiermee beoogde men inzichten te verkrijgen over het ontwerp, de beplanting en de ornamenten van de binnentuin. Aan de hand van de verzamelde gegevens kon een gefundeerde visie en een plan van aanpak worden opgesteld voor de restauratie van deze parterretuin in neorenaissancestijl. Deze opdracht werd in 2021 gegund aan tuinkunsthistorica Ann Voets en werd opgeleverd in 2022. Het tuinhistorisch onderzoek leverde veel bijkomende informatie op over de totstandkoming en de evolutie van de eind 19de-eeuwse binnentuin van het kasteel van Gaasbeek en vormt een goede basis voor een respectvolle restauratie. Zij maakte tevens een basisplan en een begroting op voor de uitvoering van deze restauratie. De herwaardering, mogelijk gekoppeld aan een pedagogisch project, kan een aanvullende troef zijn voor een museumbezoek aan het gerestaureerde kasteel.

⁷ Een uitvoerige geschiedenis van het kasteel en zijn bewoners is terug te vinden in Van Bellingen 2006, 154-164 en Voets 2022, 10-62.

⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022a en Agentschap Onroerend Erfgoed 2022b.

Figuur 13: Postkaart met winterzicht op de pas aangelegde neorenaissancetuin op het einde van de 19de eeuw (1894?). De fontein werd later geplaatst in het begin van de 20ste eeuw (© Nels serie 11, nr. 25 via delcampe.net).

4.3 ARCHEOLOGISCHE CONTEXT

In de binnentuin van het kasteel werden in de periode van 1996 tot 2000 archeologische opgravingen uitgevoerd door het toenmalige IAP en VIOE onder leiding van Stephan Van Bellingen naar aanleiding van restauratiewerken door de dienst Gebouwen van het Ministerie van de Vlaamse gemeenschap⁹. De opgravingen beperkten zich vooral tot de oostzijde van het kasteel en van de binnentuin (fig. 14). Op dat ogenblik bleven de plantsoenen van de 19de-eeuwse tuin grotendeels onaangeroerd. Als resultaat leverde deze opgraving vooral muurrestanten op van een verdwenen kasteelvleugel, wal- en torenfunderingen, vloertjes en kelders van de deels vernielde en afgebroken burcht. Deze opgravingsputten bevonden zich allemaal buiten de hier beschouwde onderzoekszone.

Figuur 14: Een van de werkputten van de opgravingen tussen 1996-2000 aan de oostelijke omwalling van het kasteel van Gaasbeek (© agentschap Onroerend Erfgoed, Stephan Van Bellingen).

In het park rond het kasteel vond nog wel archeologisch onderzoek plaats omstreeks 2000 maar deze onderzoeken bevonden zich buiten de hier beschouwde onderzoekszone waardoor ze niet relevant zijn voor de voorliggende vraagstelling.

⁹ Van Bellingen 1997, 45-46; Van Bellingen *et. al.* 1998, 16; Van Bellingen *et. al.* 2000, 49-50 Van Bellingen 2006, 153-196 en agentschap Onroerend Erfgoed 2022c

5 BESCHRIJVING VAN DE SITE

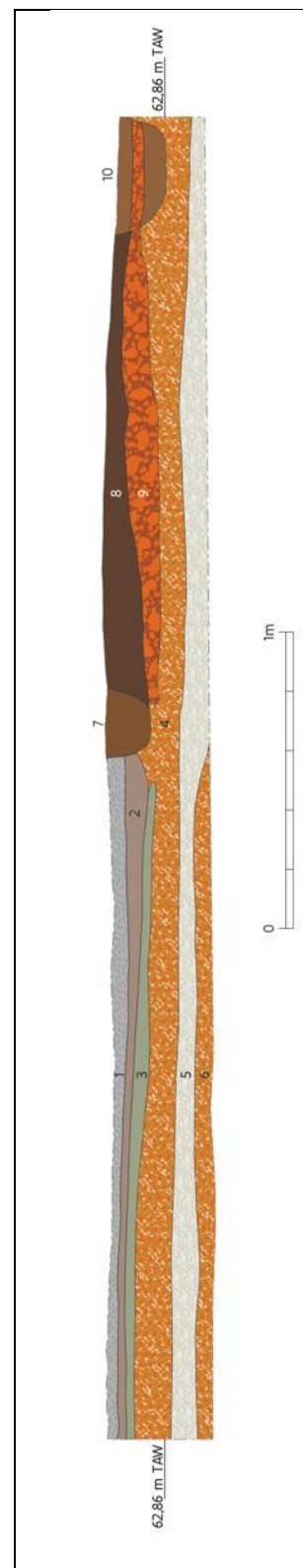
5.1 STRATIGRAFIE

De opbouw van het terrein tot op geringe diepte (tot 40 cm) konden we beschrijven aan de hand van het noordprofiel van sleuf WP2 waar een bijkomend derde vlak werd aangelegd (fig. 15, 16 en 17). Onder de paden bestaat de bovenste 10 cm uit de verhardings- en funderingslagen van de huidige en de vroegere tuinpaden (fig. 15, 1 tot 3). Daarna volgt een 14 cm dik pakket van bruine zandleem tot leem met talrijke baksteen-, kalkmortel- en enkele kalkzandsteenfragmenten (fig. 15, 4). Hieronder zit een laag van ca. acht cm dik, bestaande uit compacte witte mortelfragmenten (fig. 15, 5), gevolgd door een identieke laag als erboven (fig. 15, 6).

Figuur 15: noordprofiel van WP2 (© agentschap Onroerend Erfgoed, Sylvia Mazereel).

Figuur 16: Het centrale deel van het noordprofiel van WP2 (© agentschap Onroerend Erfgoed, Geert Vynckier).

De rechterzijde van het profiel geeft de stratigrafie weer binnen het aangrenzende oostelijke plantsoen. Bovenaan tekenen zich duidelijk twee greppeltjes af waarin buxusplantsoen als sierhaagjes werd aangeplant (fig. 15, 7 en 10) met ertussen een pakket humusrijke donkerbruine zandige leem (fig. 15, 8). Hieronder ligt een pakket van ca. 10 cm gemalen baksteenfragmenten dat ook zichtbaar is in het greppeltje aan de binnenzijde van het plantsoen (fig. 15, 9 en 10). Daaronder hebben we dezelfde lagen als onder de onderhoudspaadjes (fig. 15, 4 en 5)

Op meerdere plaatsen in de binnentuin gaven grondboringen een idee van de ondergrond. Acht boringen (B1, B2, B7, B8, B9, B10, B12 en B13) gingen niet dieper dan 55 tot 100 cm door aanwezige massieven in de ondergrond (puinlaag, muurrestant, gewelf of een ander obstakel). Slechts vijf boringen (B3, B4, B5, B6 en B11) konden dieper worden gezet tot op een homogeen zandhoudend silt dat we voorlopig als löss interpreteren¹⁰. In grote lijnen volgen de boringen de vaststellingen die in het vorige profiel zichtbaar zijn. Onder de donkerbruine humeuze zandleem¹¹ volgt een pakket van bruine zandleem tot leem met talrijke baksteen-, kalkmortel- en enkele kalkzandsteenfragmenten met daaronder een dunne witte laag met mortelfragmenten gevolgd door identieke laag als die erboven.

De gedetailleerde beschrijving van de boringen zijn achteraan dit eindverslag terug te vinden (cf. bijlage §9.6).

¹⁰ Mondelinge mededeling Erwin Meylemans: Bij boringen B5 en B6 is aan de onderste laag, de natuurlijke bodem, HCL toegevoegd. Dit gaf een licht bruisend effect. Deze lagen waren dus licht kalkhoudend. Dit zou kunnen betekenen dat er heel wat verdwenen is van de oorspronkelijke bodem.

¹¹ De boringen gebeurden zo goed als allemaal in de plantsoenen.

5.2 SPOREN EN STRUCTUREN

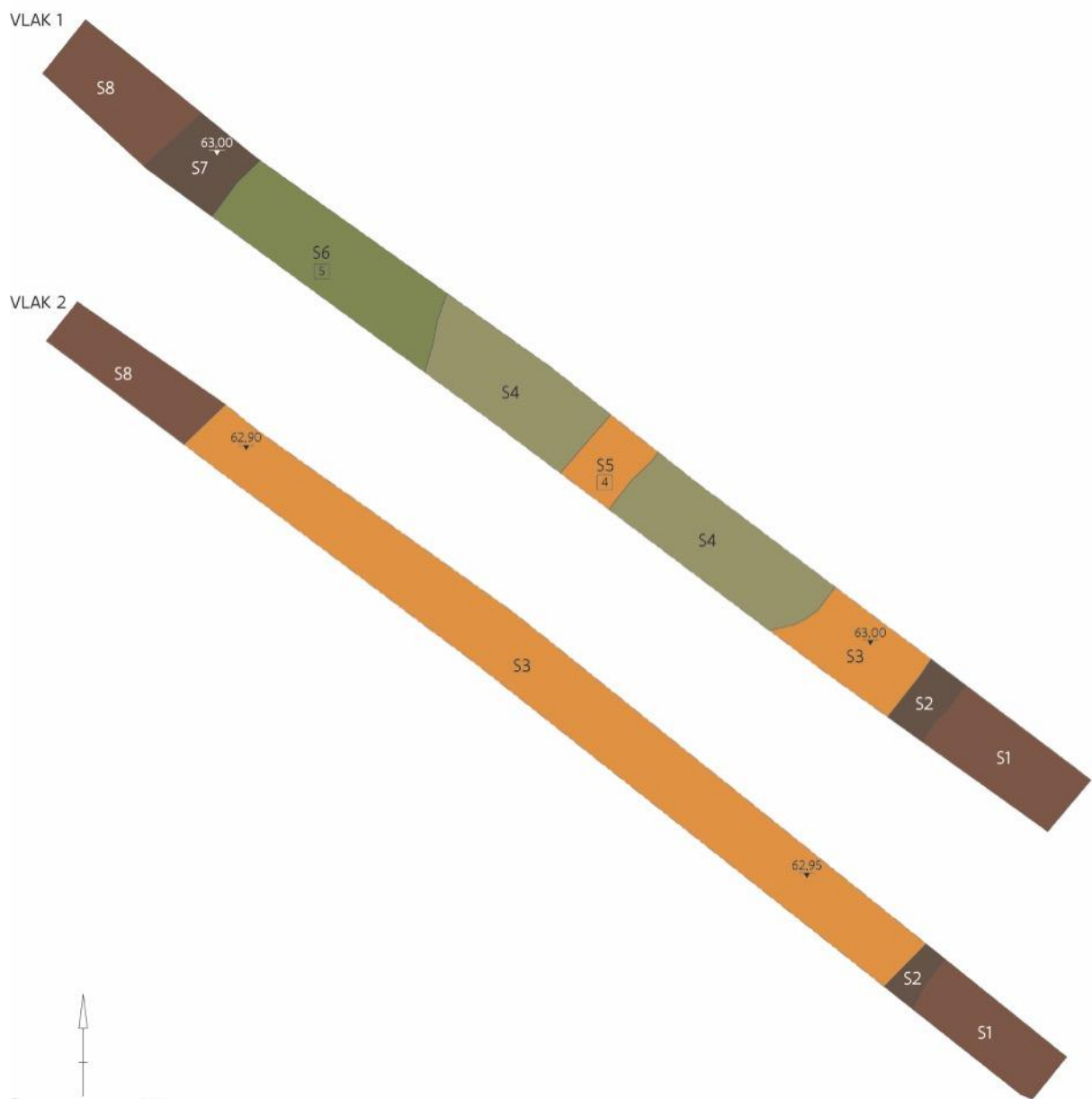
In totaal werden er over de vijf werkputten 38 sporen ingetekend (fig. 17A en fig. 17B). Opvallend is dat talrijke sporen in de vier werkputten (WP1, 2, 3 en 5) grote gelijkenissen vertonen (fig. 18-21). WP4 en de aanwezige sporen zullen op het eind van dit hoofdstuk besproken worden.

Figuur 17A: Situering van werkputten (WP in het geel) en boringen (B groene stippen) geprojecteerd op de luchtfoto met dronebeeld 1: werkputten; 2: boringen (© agentschap Onroerend Erfgoed, Johan Van Laecke, Sylvia Mazereel).

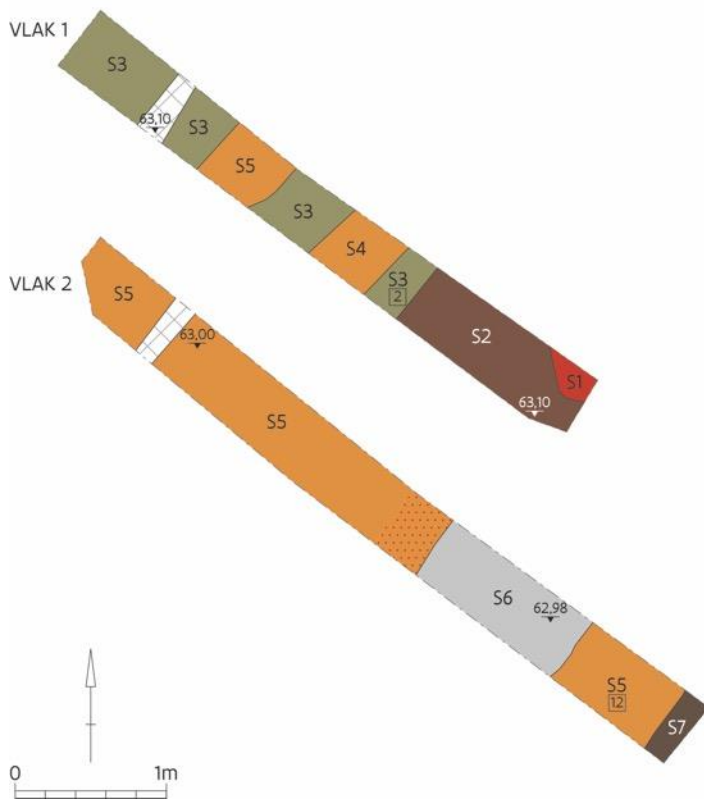

Figuur 17B: Situering van werkputten (WP in het geel) en boringen (B rode stippen) geprojecteerd op het huidige plan van de tuin. 1: werkputten; 2: boringen (© agentschap Onroerend Erfgoed, Johan Van Laecke, Sylvia Mazereel).

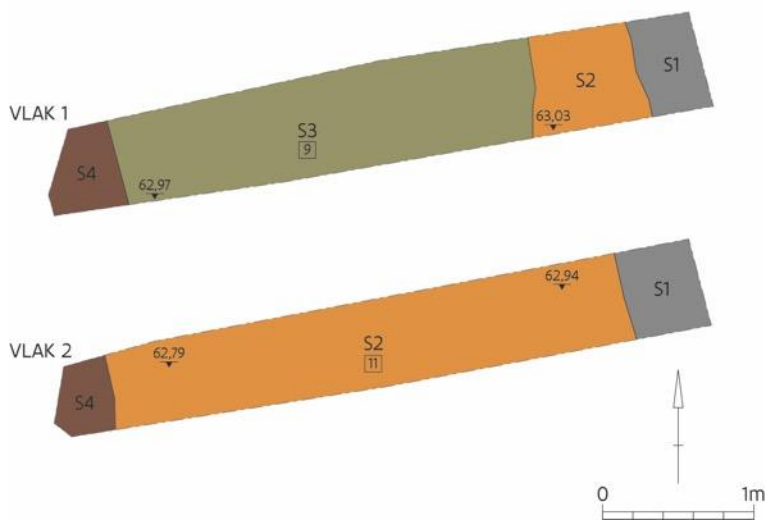

Figuur 18: Sporen- en hoogteplan van WP1, VL1 en VL2 (© agentschap Onroerend Erfgoed, Johan Van Laecke, Sylvia Mazereel).

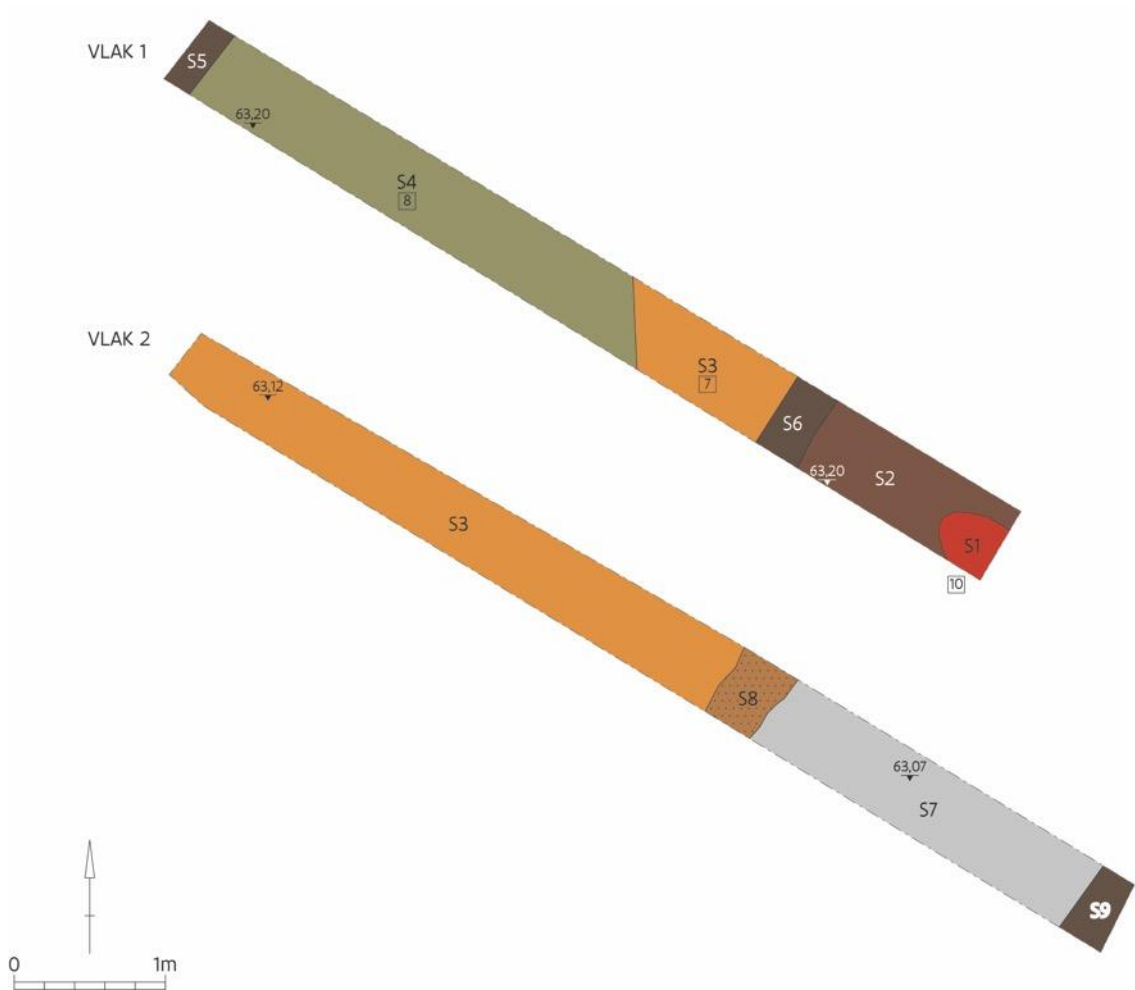

Figuur 19: Sporen- en hoogteplan van WP2, VL1 en VL2 (© agentschap Onroerend Erfgoed, Johan Van Laecke, Sylvia Mazereel).

Figuur 20: Sporen- en hoogteplan van WP3, VL1 en VL2 (© agentschap Onroerend Erfgoed, Johan Van Laecke, Sylvia Mazereel).

Figuur 21: Sporen- en hoogteplan van WP5, VL1 en VL2 (© agentschap Onroerend Erfgoed, Johan Van Laecke, Sylvia Mazereel).

Na het weghalen van de huidige grijze steenslagbedekking werd in de vier werkputten (WP1, S4; WP2, S3; WP3, S3; WP5, S4 en fig. 15, 1 en 2) een harde grijsgroene laag aangetroffen vermengd met enkele steentjes tot ca. twee cm diameter (fig. 15, 3 en fig. 22 en 23). In sommige werkputten was de laag over het ganse oppervlak van de sleuf verspreid, in andere kwam de onderliggende laag plaatselijk al te voorschijn. Deze laag wordt geïnterpreteerd als bedekkingslaag van de tuinpaden aangelegd op het einde van de 19de eeuw. Deze grijsgroene bedekkingslaag loopt niet verder door in de aangrenzende parterres maar stopt duidelijk voor de rand ervan wat betekent dat die laag daar nooit is aangebracht. Sporen van een of andere afboording tussen de paden en de met buxushagen afgezette parterres werden niet aangetroffen.

Figuur 22: De grijsgroene bedekkingslaag in WP5 (© agentschap Onroerend Erfgoed, Geert Vynckier).

Figuur 23: Doorsnede van de grijsgroene bedekkingslaag in WP2 tijdens verdieping van VL 1 naar VL2 (© agentschap Onroerend Erfgoed, Geert Vynckier).

Welk materiaal men gebruikt heeft voor dit laagje is nog niet met zekerheid bekend. Volgens een eerste interpretatie zou het kunnen gaan om zogenaamde korrelslak of slakkenzand, ook wel gekend onder de Franse namen 'laitier-granulé' en 'sable-laitier', een verglaasd restproduct uit de hoogovens van de staalindustrie. Collega Brian Dix¹² bekeek deze monsters en denkt echter dat het eerder een bitumineuze substantie is, een soort asfalt vervaardigd met pek- of koolteer, dat na het aanbrengen met een rol werd platgewalst zodat men een egaal oppervlak verkreeg¹³. Op sommige van de ingezamelde stalen was duidelijk één vlakke zijde waarneembaar (fig. 24). Dit kan men aan de randen ook mooi afsnijden zonder een bijkomende rand aan de paden toe te voegen. Het gebruik van dergelijk asfalt is uit Frankrijk geïmporteerd in de 19de eeuw en voorbeelden ervan zijn gekend in het *Regent Park* in Londen in het Verenigd Koninkrijk en in Potsdam in Duitsland¹⁴.

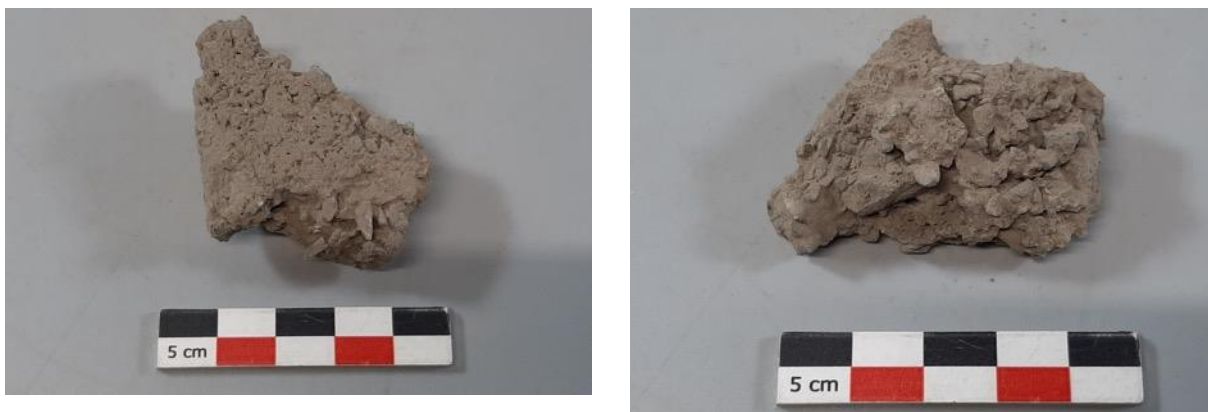
¹² Onafhankelijk consultant tuinarcheologie, Verenigd Koninkrijk.

¹³ De stalen werden nog niet via analyse onderzocht en kunnen deel uitmaken van een vervolgonderzoek. Een X-stralen diffractie kan achterhalen welke mineralogische samenstelling het materiaal heeft.

¹⁴ Elliot, 2000, 77-88 en Rhode *et al.*, 2008, 119-163.

Een gekend voorbeeld van dergelijke pad bedekking is het gebruikt ervan in de tuinen van de koninklijk residentie *Osborne House* van *Queen Victoria* op het eiland Wight¹⁵. Voorlopig gaan we er vanuit dat het hier dus gaat om soort asfalt vervaardigd met pek- of koolteer.

Figuur 24: Staal van de grijsgroene bedekkingslaag. Vlakke zijde links; ruwe onderzijde rechts (© agentschap Onroerend Erfgoed, Geert Vynckier).

In alle werkputten die doorlopen tot in de randen van de parterres (WP1, S1 en S8; WP2, S2; WP3, S4; WP5, S2 en S9) werd binnen de geplantsoeneerde gedeelten een bruine tot lichtbruine droge (zand)leem aangetroffen, die zeer los en droog was en waarschijnlijk in verband kan worden gebracht met een humusrijke grond die ten behoeve van de tuinaanleg is aangevoerd in functie van het aanplanten van plantsoenen (fig. 15, 8).

Op enkele plaatsen kon men de greppels, aangelegd voor het aanplanten van de sierhagen, en gevuld met een bruine tot donkerbruine zandige leem, herkennen. Dit was het geval in WP1, S2 en S7; WP2, S7 en WP5, S5 en S6 (fig. 15, 7 en 10 en fig. 25).

¹⁵ Mondelinge mededeling Brian Dix.

Figuur 25: Doorsnede van een greppel gevuld met bruin zandige leem in WP2, waarin buxus is aangeplant (© agentschap Onroerend Erfgoed, Geert Vynckier).

Figuur 26: laagje met orangerode baksteengranulaten in WP2 (© agentschap Onroerend Erfgoed, Geert Vynckier).

In VL1 van WP2, S1 en WP5, S1 werden pakketjes met orangerode steengranulaten aangetroffen die als baksteenfragmenten worden geïdentificeerd (fig. 15, 9 en 10 en fig. 26). Eerst dachten we dat het hier kon gaan om rode mijnsteen, een gebrand granulaat van leisteen en kalksteen dat eveneens afkomstig is uit de steenkoolindustrie¹⁶. Later bekeken collega Brian Dix en Prof. Roland Dreesen¹⁷ deze fragmenten en zij houden het op baksteenfragmenten (fig. 27). Na het verdiepen van vlak 1 naar vlak 2 werd duidelijk dat deze laag orangerode steentjes steeds beperkt bleef tot de smalle onderhoudspadjes in de parterres (fig. 28).

¹⁶ Steenslagverharding met rode mijnsteen is bekend van talrijke laat 19de-eeuwse en vroeg 20ste-eeuwse parken in landschappelijke stijl. Ook op de Belgische militaire begraafplaatsen en in siertuinen uit het interbellum werd deze steenslag courant gebruikt. Informatie doorgegeven door collega Koen Himpe.

¹⁷ Geoloog verbonden aan de UGent.

Figuur 27: Enkele fragmenten van orangerode baksteengranulaten gebruikt als oorspronkelijke steenslagverharding voor de smalle onderhoudspadjes tussen de buxushaagjes (© agentschap Onroerend Erfgoed, Geert Vynckier).

Figuur 28: laagje met orangerode baksteengranulaten in het noordprofiel tussen de buxushaagjes in WP5 (© agentschap Onroerend Erfgoed, Geert Vynckier).

Reeds vanaf VL1 werd voor sommige werkputten (WP1, S3 en S5; WP2, S4 en S5; WP3, S2 en WP5, S3) duidelijk dat onder het laagje met de grijsgroene bedekkingslaag een onderliggende geelbruine tot roodbruine zandige leemlaag lag, een ophogingspakket vermengd met baksteen-, witte mortel- en kalksteenfragmenten (fig. 15, 4 tot 6 en fig. 29-30). Op basis van de gezette boringen blijkt dit pakket ca. 85–95 cm dik. Dit aanzienlijke pakket is duidelijk de basislaag waarop de neorenaissancetuin is aangelegd. Dit pakket ligt bovenop de geëgaliseerde puinlaag van de afgebroken burcht zoals te zien op een foto van de opgraving uit 1996 tot 2000 (fig. 31).

Figuur 29: ophogingspakket met geelbruine tot roodbruine zandige leem, vermengd met baksteen-, witte mortel- en kalksteenfragmenten in WP1, VL2 (© agentschap Onroerend Erfgoed, Geert Vynckier).

Figuur 30: detail van het ophogingspakket met geelbruine tot roodbruine zandige leem, vermengd met baksteen-, witte mortel- en kalksteenfragmenten in WP2, VL2 (© agentschap Onroerend Erfgoed, Geert Vynckier).

Figuur 31: foto van de opgraving uit 1996-2000 met in het profiel het ophogingspakket met geelbruine tot roodbruine zandige leem, vermengd met baksteen-, witte mortel- en kalksteenfragmenten (© agentschap Onroerend Erfgoed, foto Stephan Van Bellingen).

Op deze laatste afbeelding is ongeveer in het midden van het ophogingspakket een fijn wit tot witgrijs puinlaagje te zien. Dit laagje, vooral bestaande uit witgrijze mortel- en kalkfragmenten, en fijne stukken kalksteen, werd tijdens het tuinarcheologisch onderzoek aangetroffen in werkputten WP2, S6 en WP5, S7 en ook in enkele boringen (fig. 32 en 33). Het laagje is waarschijnlijk een restant van de afbraak van vroegere kasteelgebouwen op de binnenkoer.

Figuur 32: Fijn laagje met witgrijze mortel- en kalkfragmenten en fijne stukken kalksteen in WP2 (© agentschap Onroerend Erfgoed, Geert Vynckier).

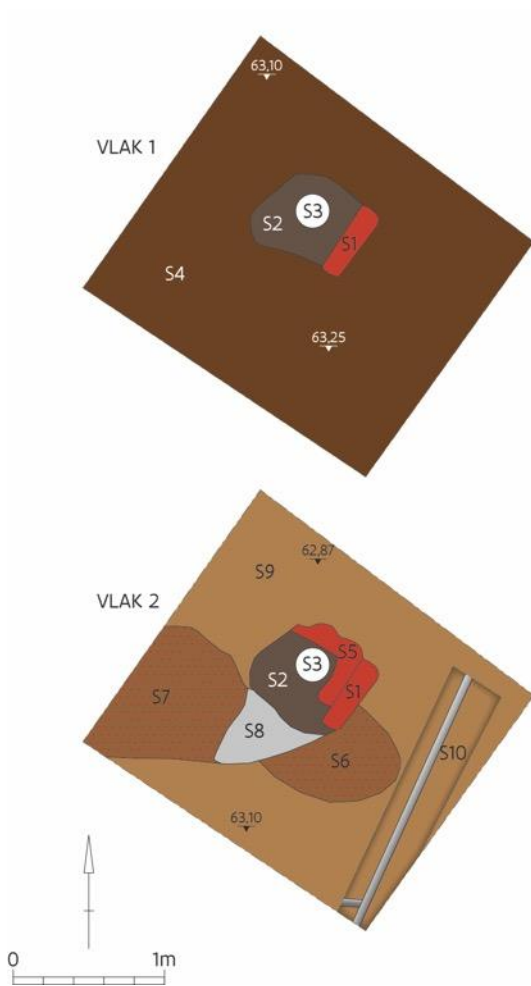

Figuur 33: Fijn laagje met witgrijze mortel- en kalkfragmenten en fijne stukken kalksteen in het noordprofiel van WP2 (© agentschap Onroerend Erfgoed, Geert Vynckier).

Het aanleggen van WP4 (fig. 34) had een ander doel. Deze vierkante werkput is aangelegd in het midden van een tuinparterre om na te gaan of er sporen van funderingen van tuinornamenten terug te vinden zouden zijn. In VL1 (fig. 35) zat ongeveer in het midden van de werkput een bakstenen muurtje (S1), ongeveer noord-zuid lopend, gemetseld met een witte kalkmortel en bakstenen van 22x10x5 cm. Bij verdieping naar VL2 (fig. 36) sloot hier in een rechte hoek een muurtje (S5) aan, op dezelfde manier opgebouwd (fig. 37). Dit wordt geïnterpreteerd als een funderingsrestant van een tuinornament. Een deel van de oorspronkelijke fundering is blijkbaar uitgebroken en uitgegraven (S2) om pal in het midden een plastic emmer te plaatsen, opgevuld met cementbeton met een

uitsparing van een gat gevormd door een plasticen ring. Waarschijnlijk werd deze emmer ingeplant om een vlaggenmast in te plaatsen. Rondom deze fundering bevindt zich in VL1 een homogeen donker grijsbruin ophogingspakket met een bijmenging van kalk-, baksteen- en witte mortelfragmenten (S4). Na verdieping wordt deze laag meer geelbruin en bleker (S9) en vertoont op sommige plaatsen een sterkere bijmenging van kalk- en baksteenfragmenten (S6-S8).

Figuur 34: Sporen- en hoogteplan van WP4, VL1 en VL2 (© agentschap Onroerend Erfgoed, Johan Van Laecke, Sylvia Mazereel).

Figuur 35: Vlak 1 van WP4 (© agentschap Onroerend Erfgoed, Geert Vynckier).

Figuur 36: Vlak 2 van WP4 (© agentschap Onroerend Erfgoed, Geert Vynckier).

Figuur 37: Detail van het bakstenen funderingsrestant in WP4 (© agentschap Onroerend Erfgoed, Geert Vynckier).

Op basis van signalen tijdens de metaaldetectie werd aan de oostzijde van WP4 plaatselijk dieper gegraven. Tijdens deze controle werd ongeveer 30 cm lager, en zonder duidelijk spoor van ingraving, een loden buis aangetroffen die van noord naar zuid loopt in de richting van de huidige fontein¹⁸. Het lijkt aannemelijk dat dit een aanvoerbuis is van water voor de vroegere werking van deze fontein. Noordoostzuidwest lopend werd een tweede, iets smallere loden buis aangetroffen (fig. 38). Omwille van de randvoorwaarden bij de vooropgestelde vraagstelling werden hier geen bijkomende graafwerken verricht. Indicaties naar waar deze tweede buis loopt of waarvoor deze leiding dienst deed, zijn er voorlopig niet.

Samenvattend kan gesteld worden dat alle aangetroffen sporen in verband te brengen zijn met de laat 19de-eeuwse aanlegfase van de neorenaissancetuin. De tweede loden buis kan echter behoren tot de oudere en nadien verplaatste fontein, maar dat kon voorlopig niet geverifieerd worden. De aangetroffen funderingsresten lijken ons hiervoor veel te licht om de fundering van een fontein te zijn en waren misschien eerder bedoeld om een grote bloempot of tuinvaas op te plaatsen.

¹⁸ De huidige fontein die tussen 1893 en 1917 in de binnentuin werd geplaatst, is een kopie van de bekende *Fontaine de Beaune-Semblançay* uit Tours, cf. Voets A., 2022, 30 en 72-75. Voor de aanleg van de neorenaissancetuin stond er op de binnenkoer nog een andere fontein die later werd verplaatst, cf. Voets A., 2022, 12.

Figuur 38: De loden buizen in de plaatselijke verdieping van WP4 (© agentschap Onroerend Erfgoed, Geert Vynckier).

5.3 VONDSTEN

Slechts 13 archeologische vondsten zijn tijdens dit onderzoek aangetroffen. Naast vier scherven aardewerk betrof het twee kleine botfragmenten, twee kalksteenbrokken en vier fragmenten metaal waaronder één munt. De scherven rood aardewerk, uit spoor 4 in WP4, zijn restanten van een bloempot in rood aardewerk. De twee kleine botfragmenten, uit hetzelfde spoor, zijn onbepaald. Drie metalen voorwerpen uit spoor 5 in WP1, uit spoor 2 in WP3 en uit spoor 3 in WP5 waren in lood zonder nadere vormomschrijving. De munt, een losse vondst uit WP5, betrof een stuk van 50 cent (Belgische Frank) uit 1979. Eén van de twee losse vondsten kalkzandsteen, beiden uit WP1 behoorde duidelijk tot een fragment van een geprofileerd raam. Het andere betrof een bewerkte hoeksteen.

5.4 STALEN

Vier stalen van de onderliggende bedekking van de tuinpaden zijn genomen in WP1, WP2, WP3 en WP5 om na te gaan uit welk materiaal deze zijn opgebouwd. Twee stalen zijn genomen uit de profielen van WP2 en WP5 van de laag met roodkleurige steengranulaten. Tijdens het opmaken van het archeologisch rapport is besloten om nog zeven bijkomende stalen te nemen. Het betreft enkele stalen van steenslagfragmenten, genomen op vrijdag 25/06/2021 toen de sleufjes nog open lagen.

6 INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

6.1 ARCHEOLOGIE

Deze opgraving met wetenschappelijke vraagstelling had tot doel na te gaan of er nog sporen van de oorspronkelijke aanleg van de laat 19de-eeuwse neorenaissancetuin van Gaasbeek aanwezig en herkenbaar zijn. Verwerkte historische, cartografische en archivalische informatie ontbrak evenwel nog op het ogenblik dat dit onderzoek is uitgevoerd. In de loop van 2021 en 2022 voerde Ann Voets een uitgebreide tuinhistorische en archivalische studie uit¹⁹. Aan de hand van de door haar verzamelde gegevens stelde men een gefundeerde visie en een plan van aanpak op voor restauratie van de parterretuin in neorenaissancestijl.

De sporen aangetroffen bij het tuinarcheologisch onderzoek behoren duidelijk tot de laat 19de-eeuwse aanlegfase van de binnentuin. Nadat men de binnenkoer van de vroegere burcht volledig egaliseerde met een ophogingslaag van een geelbruine (zand)leem vermengd met baksteen-, witte mortel- en kalksteenfragmenten legde men er een grasplein aan die zichtbaar is op een foto van voor de verbouwingen aan het kasteel en de heraanleg van de binnentuin (fig. 39)²⁰.

Figuur 39: Foto van de binnenkoer voor de verbouwing van het kasteel (1887-1898) met een later verplaatste fontein, foto minstens te dateren voor 1887, maar vermoedelijk voor of rond 1880 (@MAG_ds3).

De oorspronkelijke bedekkingslaag van de tuinpaden bevindt zich nog steeds vlak onder de huidige grijze steenslagbedekking en bestaat uit een fijn grijsgroen verhard laagje met enkele steentjes er tussen. Volgens een eerste interpretatie van het gebruikte materiaal zou het kunnen gaan om zogenaamde korrelslak of slakkenzand, ook wel gekend onder de Franse namen 'laitier-granulé' en 'sable-laitier', een verglaasd restproduct uit de hoogovens van de staalindustrie. Het bekijken van het materiaal door collega Brian Dix leverde echter een nieuwe interpretatie op.

Het zou eerder een bitumineuze substantie zijn, een soort asfalt vervaardigd met pek- of koolteer, dat na het aanbrengen met een rol werd platgewalst zodat men een egaal oppervlak verkreeg. Dit kan men aan de randen ook mooi afsnijden zonder een bijkomende rand aan de paden toe te voegen. Het gebruik van dergelijk asfalt is uit Frankrijk geïmporteerd in de 19de eeuw en voorbeelden ervan zijn gekend in het *Regent Park* in Londen in het Verenigd Koninkrijk en in Potsdam in Duitsland²¹. Een voorbeeld van dergelijke pad bedekking is ook gebruikt in de tuinen van de koninklijk residentie *Osborne House* van *Queen Victoria* op het eiland Wight²².

¹⁹ Voets 2022.

²⁰ Voets 2022, 11.

²¹ Elliot, 2000, 77-88 en Rhode *et.al.*, 2008, 119-163 en cf. 5.2

²² Mondelinge mededeling Brian Dix.

Tussen de brede hoofdpaden en de met buxushagen afgezette parterres, zijn geen sporen van een afboording aangetroffen. De smalle onderhoudspadjes in de parterres, eveneens afgezet met buxushagen, zijn bedekt met oranjerode baksteengranulaten²³.

In WP4, in het midden van een parterre gelegen aan de toegangspoort, zijn restanten gevonden van een gemetselde bakstenen fundering waarop waarschijnlijk een tuinornament stond. De fundering lijkt ons te licht om deze van een fontein te zijn. Of de loden buis aangetroffen in WP4 te maken heeft met een oorspronkelijke fontein is dus niet zeker.

De gestelde onderzoeksvragen (cf. § 3.1) moesten na de opgraving niet worden bijgesteld en kunnen allen beantwoord worden.

- Welke was de funderingsopbouw en de verhardingscomponent van de oude tuinpaden?
De tuinpaden in de binnentuin kregen een fundering of verharding van een grijsgroen gekleurde 'bitumen'/asfaltlaag zoals die vanaf de 19de eeuw ook in andere tuinen en parken werd gebruikt.
- Was er bij de aanleg van de 19de-eeuwse tuin een afboording voorzien tussen de paden en de parterres in de binnentuin van het kasteel?
Neen, er was geen afboording voorzien. Voorlopig gaan we er vanuit dat het hier dus gaat om soort asfalt vervaardigd met pek- of koolteer. Deze aangebrachte 'bitumen'/asfaltlaag kon aan de randen worden afgesneden waardoor er geen afboording nodig was.
- Zijn er restanten van funderingen in het midden van sommige parterres aanwezig, waarop een tuinornament kan gestaan hebben?
In WP4 werd een bakstenen fundering aangetroffen die een tuinornament kon ondersteunen. De fundering lijkt ons te licht om deze van de fontein te zijn die zichtbaar is op een foto van voor 1887 (fig. 39).
- Welk type verharding lag er op de smalle onderhoudspadjes tussen de buxushagen in de oorspronkelijke tuin?
Op de smalle padjes tussen de buxushagen in de parterres lag een laag granulaten van oranjerode baksteen als oorspronkelijke steenslagverharding.

6.2 RESULTATEN HISTORISCH ONDERZOEK VERSUS ARCHEOLOGISCHE BEVINDINGEN

Tijdens het schrijven van dit eindverslag kon het resultaat van het tuinhistorisch onderzoek van Ann Voets ingekeken worden²⁴. De informatie hieruit die interessant was voor het archeologisch onderzoek is vooral terug te vinden op de foto's en de historische ontwerpen van de laat 19de-eeuwse tuin.

- De foto van de binnenkoer van het kasteel uit 1887-1898 geeft ons een duidelijk beeld van de situatie voor de heraanleg van de tuin. Ook de kleine fontein die aanwezig was en later zou verplaatst worden, is duidelijk zichtbaar (fig. 39).
- Restanten van de oude, afgebroken burchtmuren die deels werden opgegraven in 1996 tot 2000 zijn nergens te bespeuren.
- Het ontwerpplan uit 1880-1890 (fig. 12) gaf ons een idee van wat er toen is voorzien in de tuin en waarvan de indeling in paden en parterres tijdens onze opgraving nog grotendeels op het terrein zichtbaar was.
- Op meerdere oude foto's na de herinrichting is op te merken dat de toen ingerichte paden en parterres niet werden afgeboord met een rand wat tijdens de opgraving eveneens werd bevestigd.

²³ Brian dix en Roland Dreesen.

²⁴ Voets 2022.

- De foto's waarop de bedekking van de paden zichtbaar is, bestond uit een andere hardere laag dan de losse grijsblauwe steentjes die er nu liggen. Dit is eveneens tijdens de opgraving vastgesteld.
- In WP4 troffen we een bakstenen fundering aan die op het ontwerpplan zichtbaar is. Waarschijnlijk was die bedoeld om een tuinornament op te plaatsen.
- Tijdens het archeologisch onderzoek stelde we vast dat de sleufjes waarin de buxushagen zijn aangeplant (fig. 25) nog duidelijk te herkennen zijn.
- Niet weergegeven op het ontwerpplan maar wel zichtbaar op enkele foto's daterend van voor 1955 is de laag granulaten van orangerode baksteen die als oorspronkelijke steenslagverharding is gebruikt op de smalle padjes tussen de buxushagen in de parterres. Ook deze bedekking is tijdens het onderzoek gedocumenteerd.

Het is bijgevolg duidelijk dat er door het tuinhistorisch onderzoek vragen konden beantwoord worden die zich stelden naar aanleiding van het archeologisch onderzoek. Tuinhistorisch en archeologisch onderzoek vullen elkaar hier dus goed aan.

7 SAMENVATTING

De opgraving met wetenschappelijke vraagstelling in de in de late 19de eeuw aangelegde neorenaissance binnentuin van het kasteel van Gaasbeek had tot doel na te gaan of er nog sporen aanwezig waren van de oorspronkelijke aanleg. Hiervoor werden in samenspraak met collega's vijf werkputjes op cruciale plaatsen uitgezet en opgegraven en gerichte onderzoeksvragen opgesteld.

De bekomen resultaten van deze opgraving en de in 2021 en 2022 door Ann Voets uitgevoerde uitgebreide tuinhistorische en archivalische studie zijn later samen bekeken om een duidelijke gefundeerde visie en een plan van aanpak op te maken voor de restauratie van de parterretuin in neorenaissancestijl²⁵.

De aangetroffen sporen bij dit tuinarcheologisch onderzoek behoren alle tot de laat 19de-eeuwse aanlegfase van de binnentuin. Na het afbreken van sommige restanten van de burcht egaliseerde men de volledige binnenplaats met een ophogingslaag van een geelbruine (zand)leem vermengd met baksteen-, witte mortel- en kalksteenfragmenten. Hier bevond zich, voor de verbouwingen van de overgebleven kasteelvleugels, een grasplein. Dit is tijdens de renovatie en de verbouwingswerken in 1887 omgevormd tot een parterretuin in neorenaissancestijl.

De vooropgestelde onderzoeksvragen konden allen worden beantwoord. De oorspronkelijke bedekkingslaag van de toen aangelegde tuinpaden bevindt zich nog steeds vlak onder de huidige grijze steenslagbedekking en bestaat uit een fijn grijsgroen verhard laagje met enkele steentjes er tussen. Na onderzoek en het inwinnen van informatie bij collega's, zou het hier niet gaan om een bedekking met het zogenaamde korrelslak of slakkenzand maar eerder om een soort 'bitumen'/asfaltlaag die kon worden platgewalst, aan de randen afgesneden en door toevoeging van een kleurstof een ander aspect kon krijgen. Dit materiaal gebruikte men vanaf de 19de eeuw in tuinen en parken zoals bijvoorbeeld in de koninklijke residentie *Osborne House* van *Queen Victoria* op het eiland Wight. Voorlopig, en in afwachting van verder onderzoek, gaan we er vanuit dat het hier dus gaat om dit soort asfalt vervaardigd met pek- of koolteer.

Er was geen afboording aanwezig tussen de brede hoofdpaden en de met buxushagen afgezette parterres. Dit was ook niet nodig daar men de aangebrachte 'bitumen'/asfaltlaag mooi kon afsnijden aan de randen.

De smalle onderhoudspadjes in de parterres, afgezet met buxushagen, zijn bedekt met oranje-rode baksteengranulaten. Men gebruikte dus geen rode mijnsteen afkomstig uit de steenkoolindustrie.

In het midden van WP4 lagen bakstenen funderingsresten, die als basis dienden voor een verdwenen tuinornament. Of dit ornament een grote bloempot, tuinvaas of een oude fontein was, konden we voorlopig niet verifiëren. De aangetroffen loden buizen kunnen evenwel wijzen op de watertoevoer van een fontein.

Het tuinhistorisch onderzoek van Ann Voets leverde veel nieuwe en bijkomende informatie op over de aanleg en de evolutie van de eind 19de-eeuwse binnentuin van het kasteel van Gaasbeek en vormt een goede basis voor een respectvolle restauratie.

De enkele vondsten en stalen zullen na het afsluiten en opleveren van dit dossier gedeponneerd worden volgens de bepalingen in de Code van Goede Praktijk in het erkende archeologisch depot van het agentschap Onroerend Erfgoed te Vilvoorde. Zo kan er op de stalen eventueel verder onderzoek worden gedaan (micromorfologie, fysico-chemische analyses,...)

²⁵ Voets 2022.

8 BIBLIOGRAFIE

8.1 LITERATUUR

ELLIOT B. 2000: Paths' in: WOULDSTRA J. & FIELDHOUSE K. (eds.), *The Regeneration of Public Parks*, Londen, 77-88.

FIELDHOUSE M. & SCHWARZ H. 2008: Wege – Theorie der Technik, Gestaltung und Pflege in: RHODE M. (ed.), *Pflege historischer Gärten. Theorie und Praxis*, Leipzig, 119-163.

VAN BELLINGEN S. 1997: Een beperkt onderzoek in het kasteel van Gaasbeek-Lennik (Vl. Brab.), *Archaeologia Mediaevalis* 20, 45-46.

VAN BELLINGEN S. 2006: Het kasteel van Gaasbeek (gem. Lennik, prov. Vlaams-Brabant: de oostelijke sector. Interimverslag 1996-2000, *Relicta, Archeologie, Monumenten en Landschapsonderzoek in Vlaanderen 2*, Zellik, 153-196. <https://doi.org/10.55465/ESH7568>

VAN BELLINGEN S. & SIMILLION H. 1998: Onderzoek in het kasteel van Gaasbeek (gem. Lennik) (Vl.-Brab.), *Archaeologia Mediaevalis* 21, 16.

VAN BELLINGEN S. & VERKEYN J. 2000: Archeologisch onderzoek in het kasteel van Gaasbeek, *Archaeologia Mediaevalis* 23, 49-50.

VOETS A. 2022: *Kasteel van Gaasbeek: de neorenaissance binnentuin. Historische studie als basis voor duurzaam beheer*. Tuinhistorisch en archivalisch onderzoek in opdracht van agentschap Onroerend Erfgoed en Departement Jeugd, Cultuur en Media, 146.

8.2 WEBSITES

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2022a: *Kasteel van Gaasbeek met omgeving* [online] <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/1756> (geraadpleegd op 23-06-2021).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2022b: *Park van het Kasteel van Gaasbeek met omgeving* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/134745> (geraadpleegd op 23-06-2021).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2022c: *Kasteel van Gaasbeek* [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/6387> (geraadpleegd op 23-06-2021).

9.2 FOTO'S

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

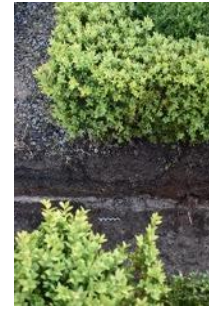
53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

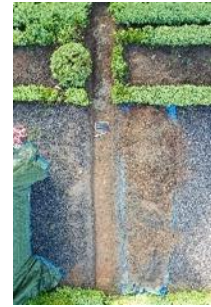
93

94

95

96

9.4 VONDSTENLIJST

Site	Nr.	WP	Vlak	Spoor	Materiaal	Soort	Vorm	R	W	B	F	MAI	Opmerkingen
2021D261	001	04	01	04	ceramiek	rood	bloempot	1	-	2	-	1	
2021D261	001	04	01	04	bot	?	-	-	-	-	2	-	
2021D261	004	01	01	05	lood	-	?	-	-	-	1	-	metaaldetectie
2021D261	005	01	01	Losse vondst	steen	kalksteen	-	-	-	-	1	-	geprofileerd stuk; raam?
2021D261	005	01	01	Losse vondst	steen	kalksteen	-	-	-	-	1	-	bewerkte hoek
2021D261	006	05	01	Losse vondst	koper	munt	-	-	-	-	1	1	50 cent van 1979
2021D261	007	05	01	03	lood	-	?	-	-	-	1	-	
2021D261	011	03	02	02	lood	-	?	-	-	-	1	-	

9.5 STALENLIJST

9.5.1 Initiele stalenlijst

Site	Nr.	WP	Vlak	Spoor	Opmerkingen
2021D261	002	02	01	03	grijsgroene verhardingslaag vermoedelijk oud pad
2021D261	003	01	01	04	grijsgroene verhardingslaag vermoedelijk oud pad
2021D261	008	05	01	04	grijsgroene verhardingslaag vermoedelijk oud pad
2021D261	009	03	01	03	grijsgroene verhardingslaag vermoedelijk oud pad
2021D261	010	05	01	01	rode baksteenfragmenten; bedekking smalle paadjes tussen buxus
2021D261	012	02	02	uit profiel WP2	rode baksteenfragmenten; bedekking smalle paadjes tussen buxus,
2021D261	013	05	02	uit profiel WP5	rode baksteenfragmenten; bedekking smalle paadjes tussen buxus

9.5.2 Bijkomende stalenlijst

Site	Nr.	WP	Vlak	Spoor	Opmerkingen
2021D261	014	/	/	verspreid	rode steentjes in smalle paadjes parterres, rode baksteenfragmenten
2021D261	015	02	01	01	rode baksteenfragmenten; bedekking smalle paadjes tussen buxus
2021D261	016	05	01	01	rode baksteenfragmenten; bedekking smalle paadjes tussen buxus
2021D261	017	04	01	/	rode baksteenfragmenten; bedekking smalle paadjes tussen buxus; in de parterre van WP 4
2021D261	018	02	01	03	kiesel van grijsgroene verhardingslaag vermoedelijk oud pad
2021D261	019	01	01	04	grijsgroene verhardingslaag vermoedelijk oud pad
2021D261	020	/	/	/	Kiesel huidige paden

9.6 GEDETAILEERDE BESCHRIJVING VAN DE BORINGEN OP 21/05/2021 (ERWIN MEYLEMANS EN BEN BELLEFROID)

B1:

- 0-10cm: humeus bruin zand met brokjes baksteen.
- 10-22cm: humeuze bruine zandige klei met baksteenbrokken en mortelresten.
- 22-38cm: bruine humeuze zandige klei met mortelfragmentjes en baksteenbrokjes.
- 38-50cm: voornamelijk baksteenbrokken en gruis, brokken van bruine/ beige zandige klei.
- 50-55cm: idem, meer mortel.
- 55-60cm: laag van mortelgruis (grijs)
- 60-70cm: idem, met brokken zandige klei.
- 70-78cm: veel baksteengruis en brokjes.
- 78-81cm: enkel baksteengruis.
- 81cm: boring gestaakt op ondoordringbaar obstakel van steen (grote puinbrok, muur?)

B2:

- 0-12cm: humeus zand
- 12-24cm: humeus zand met baksteenfragmentjes
- 24-40cm: zandige klei met baksteenfragmentjes en mortelbrokjes
- 40-57cm: bruine zandhoudende klei met baksteenfragmentjes en houtskoolbrokjes
- 57-80 cm: veel baksteengruis en mortelfragmenten
- 80cm: boring gestaakt op ondoordringbaar obstakel (puinlaag?)

B3:

- 0-25cm: humeuze bruine zandige klei
- 25-35cm: humeuze bruine zandige klei met baksteenbrokjes en mortelfragmenten
- 35-50cm: zandige klei
- 50-90cm: beige zandige klei
- 90-95cm: zone met veel baksteengruis
- 95-120cm: silteuze klei met baksteenbrokjes
- 120-140cm: homogeen beige-bruin zandhoudend silt met grindkeitjes (natuurlijke lössbodem? of het basisgrind van het Kwartair?)

B4:

- 0-10cm: bruine humeuze zandige klei
- 10-15cm: laagje baksteengruis
- 15-20cm: witte/ grijze laag mortel
- 20-35cm: bruine zandige klei met mortelfragmentjes
- 35-60cm: zandhoudend silt, homogeen, beige-bruin (natuurlijke lössbodem?)

B5:

- 0-18cm: humeuze bruine zandige klei
- 18-30cm: humeuze bruine zandige klei met baksteenrestjes
- 30-45cm: humeuze bruine klei
- 45-70cm: zandhoudend silt, homogeen, beige-bruin; bij toevoeging van HCL bruiste de laag licht en moet dus licht kalkhoudend zijn (natuurlijke lössbodem?)

B6:

- 0-20cm : humeuze bruine zandige klei
- 20-55cm: humeuze bruine zandige klei met baksteenfragmentjes en mortelresten
- 55-80cm: zandhoudend silt, homogeen, beige-bruin, nog enkele baksteenbrokjes in de top; bij toevoeging van HCL bruiste de laag licht en moet dus licht kalkhoudend zijn (natuurlijke lössbodem?)

B7:

- 0-17cm: humeuze bruine zandige klei
- 17-25cm: idem, met veel baksteenfragmenten
- 25-40cm: mortel met baksteenfragmenten
- 40-70cm: beige zandhouden silt met baksteenfragmenten en houtskoolbrokjes
- 70-85cm: baksteengruis en brokken, mortelfragmenten
- 85cm: boring gestaakt op ondoordringbaar obstakel (puinlaag?)

B8:

- 0-5cm: humeuze bruine zandige klei
- 5-15cm: baksteengruis
- 15-20cm: bruine zandige klei
- 20-35cm: baksteengruis en -brokken
- 35-45cm: witte/ grijze mortel
- 45-60cm: bruine zandige klei met baksteenfragmenten en mortelbrokjes
- 60-85cm: idem, maar homogener, minder baksteen en mortel
- 85-95cm: meer baksteen en mortel, grote brokken baksteen, ondoordringbaar op 95cm (puinlaag?)

B9:

- 0-23cm: humeuze bruine zandige klei
- 23-32cm: humeuze bruine zandige klei met baksteenbrokjes en mortel
- 32-40cm: baksteengruis en -brokken
- 40cm: ondoordringbaar (puin?, muur?)

B10:

- 0-30cm: humeuze bruine zandige klei
- 30-38cm: idem, met baksteenfragmenten
- 38-55cm: witte/ grijze mortel met baksteengruis en -brokken, meer baksteen naar de basis.
- 55cm: ondoordringbaar (puin?, muur?)

B11 (in sleuf, vanaf ca. 15cm diepte):

- 0-5cm: witte/ grijze mortel
- 5-10cm: baksteengruis, mortelfragmenten
- 10-50cm: baksteen- puinpakket
- 50-65cm: baksteengruis en mortelfragmenten
- 65-80cm: sterk zandige klei, mortelfragmentjes
- 80-118cm: homogeen zandhoudend silt (löss?)
- 118-130cm: homogeen zandhoudend silt (löss?)

B12 (in sleuf, vanaf ca. 20cm diepte):

- 0-8cm: witte/ grijze mortel
- 8-50cm: bruine humeuze klei met baksteenfragmenten
- 50-70cm: veel baksteengruis en mortelfragmenten
- 70-90cm: zandige bruine klei.
- 90cm: ondoordringbaar (muur?)

B13 (in sleuf, vanaf ca. 10cm diepte; boorpunt niet op kaart, maar centraal tussen 11 en 12):

- 0-10cm: bruin humeuze klei, baksteenfragmentjes
- 10-20cm: mortel
- 20-40cm: bruin humeuze klei, baksteenfragmentjes
- 40-55cm: baksteengruis en mortelfragmenten
- 55-65cm: baksteengruis en -brokken
- 65-75cm: witte/ grijze mortel
- 75-90cm: zandige beige klei
- 90cm: ondoordringbaar (muur?)